

KULTURUTSKOTTETS UTLÅTANDE 15/2014 rd

Statsrådets redogörelse om de mänskliga rättigheterna 2014

Till utrikesutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 11 november 2014 statsrådets redogörelse om de mänskliga rättigheterna 2014 (SRR 6/2014 rd) till utrikesutskottet för beredning och bestämde samtidigt att kulturutskottet ska lämna utlåtande till utrikesutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningssekreterare Janina Hasenson, utrikesministeriet
- konsultativ tjänsteman Kaisa Tiusanen, justitieministeriet
- undervisningsråd Armi Mikkola, undervisnings- och kulturministeriet

- direktör Kristiina Kouros, Människorättscentret.

Dessutom har skriftligt yttrande lämnats av

- utbildningsstyrelsen
- barnombudsmannens byrå
- sametinget
- Finlands Kommunförbund
- Anarasah sr / Inarinsaamelais ry
- Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelais ry
- Mannerheims Barnskyddsförbund rf
- Institutet för Fredsfostran rf
- Finlands Ungdomssamarbete — Allians rf
- Riksomfattande handikapprådet.
- Statens delegation för ungdomsären den Nuora.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Statsrådets redogörelse om de mänskliga rättigheterna tar upp både nationella frågor med relevans för grundläggande och mänskliga rättigheter och internationellt människorättsarbete. Redogörelsen behandlar bland annat de mänskliga rättigheterna som en rättighet under utveckling. Som exempel ges fyra områden. Utskottet anser att alla fyra områden är viktiga. Centrala med

avseende på utskottets verksamhetsområde är kapitel 5.4 om tillgodoseendet av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och kapitel 5.1.2 om attitydförändring som en nyckelfaktor. Redogörelsen tar upp människorättspolitiken och dess landvinningar i ett brett perspektiv och lämpar sig därför som bakgrundsmaterial också för pedagoger med människorätt på agendan.

I redogörelsen konstateras att i takt med att den allmänna utbildningsnivån har stigit och informationsförmedlingen förbättrats har med-

borgarna blivit allt mer medvetna om sina rättigheter och om kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Människorättsorganisationerna och, i ett vidare perspektiv, de påtryckningar från det civila samhällets sida som förmedlats via traditionella och nya medier har i många stater på ett avgörande sätt bidragit till att de mänskliga rättigheterna tillgodoses på ett bättre sätt. I många stater har man godkänt grundlagar och annan lagstiftning som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter, samt infört fler mekanismer som övervakar de mänskliga rättigheterna och gjort förbättringar i fråga om deras verksamhetsmöjligheter.

Utskottet vill understryka att fostran och utbildning i mänskliga rättigheter är av primär vikt för att medvetenheten om mänskliga rättigheter ska utvecklas, och i sista hand för att de mänskliga rättigheterna ska bli genomförda. FN:s generalförsamling antog 2011 enhälligt en deklaration om människorättsfostran och -utbildning (UN Declaration on Human Rights Education and Training, A/RES/66/137). Enligt den har var och en rätt till kännedom om alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Det primära ansvaret för att anordna människorättsfostran och -utbildning finns hos staten. I Finland har vi bland annat Människorättscentret som grundades 2012. Till centrets centrala lagstadgade uppgifter i fråga om att främja de grundläggande och mänskliga rättigheterna hör också att koordinera människorättsfostran och -utbildning.

Utskottet vill betona konstaterandet i redogörelsen om att tillgodeendets av yttrandefriheten i praktiken främjas av en högklassig, allmänbildande utbildning för alla och att utbildningen ska stödja medieläskunnigheten och ge beredskap att delta i samhällelig verksamhet. Utskottet framhåller också leverantörernas rätt att utföra sitt arbete fritt och utan något slag av utomstående påtryckning. För att kulturen och bildningen i pluralistiska samhällen ska utvecklas måste det finnas yttrandefrihet och redaktionellt oberoende.

Utskottet instämmer i konstaterandet i redogörelsen om att Finland stöder en utveckling av rättsstaten i olika utvecklingsländer via interna-

tionella organisationer, genom bilateralt samarbete på rättsområdet samt genom att stödja lokala och internationella människorättsorganisationer. Utskottet framhåller också att Finland med sin sakkunskap i utbildningsfrågor kan göra en insats för att höja utbildningsnivån nationellt i olika länder.

FN:s råd för mänskliga rättigheter utför en periodisk granskning av människorättsläget i varje medlemsstat (UPR). Finland har granskats två gånger, 2008 och 2012. UPR-rekommendationerna till Finland gällde bland annat rasism, främlingsfientlighet och hatretorik samt våld och löne- och graviditetsdiskriminering som riktar sig mot kvinnor. Redogörelsen konstaterar att de rekommendationer som Finland fått genom UPR-förfarandet stärker uppfattningen att många av utmaningarna i samband med situationen i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna i Finland är mycket nära knutna till problem i människans vardag, som bland annat polisen och hälsovårdspersonalen får kännedom om varje vecka. Problemen kräver effektivare insatser. Kulturutskottet vill betona att det ofta handlar om attityder, och genom att ändra på dem genom fostran och utbildning i människorättsfrågor kan läget förbättras betydligt.

Redogörelsen innehåller 34 handlingslinjer. Vissa av dem, främst de som gäller utskottets eget ansvarsområde, tar utskottet upp i detalj nedan. Det är angeläget, anser utskottet, att handlingslinjerna lyfter upp kvinnors och flickors rätt till utbildning i flera länder. Redogörelsen konstaterar också att personer med funktionsnedsättning oftare än andra utsätts för diskriminering och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Särskilt utsatta är de personer med funktionsnedsättning som diskrimineras på många olika grunder, till exempel kvinnor, barn och personer som tillhör minoriteter. Utskottet vill understryka redogörelsens konstaterande att tillgodeendets av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning kräver kontinuerlig uppföljning och tillräckliga resurser såväl i Finland som i andra länder. I allt beslutsfattande på såväl nationell som internationell nivå bör rättig-

heterna för personer med funktionsnedsättning beaktas på alla plan. Utskottet ser det också som nödvändigt att utnyttja handikapporganisationernas och deras representanters expertis allt effektivare i utvecklingen av ställningen för personer med funktionsnedsättning.

I samband med föregående människorättsredogörelse fäste utskottet uppmärksamhet vid utbildning för romer. Romerna utsätts för diskriminering runt om i Europa, och den hatretorik som riktas mot dem har delvis ökat i och med den ekonomiska recessionen. Finland bör agera så att rätten till utbildning beaktas också för personer i utsatt ställning som t.ex. romer. Det sker fortfarande i flera länder att romska barn, både flickor och pojkar, sätts i specialskolor på etniska grunder.

Barns rättigheter

Barnens rättigheter ingår i stor utsträckning (bland annat barnskydd) i social- och hälsovårdsutskottets område. Kulturutskottet behandlar i detta utlåtande barnens rättigheter främst med avseende på sitt eget ansvarsområde.

Utskottet instämmer med den synpunkt som framfördes vid utfrågningen av sakkunniga, nämligen att barnens rättigheter behandlas sparsamt i redogörelsen. Men för att barnens rättigheter ska få genomslag måste de rättigheter som föreskrivs i konventionen om barnens rättigheter ses som genuina mänskliga rättigheter, och barnens rättigheter måste tas upp i ett brett perspektiv och transparent både vid behandlingen av temaområdena i redogörelsen och andra människorättssteman.

Utskottet noterar att redogörelsen inte alls tar upp till exempel betydelsen av daghem och förskoleundervisning vid attitydfostran. Utskottet understryker att förhållningssättet till andra människor, respekten för dem och toleransen utvecklas redan i den tidiga barndomen. Den viktigaste rollen i sammanhanget innehas givetvis av hemmen och den modell som föräldrarna ger (exempelvis attityder till andra människor) men daghem, förskola, grundläggande utbildning och annan påföljande undervisning bildar en fortlöpande linje i barnens och ungdomarnas liv där

också fostran och undervisning i mänskliga rättigheter bör beaktas som en synvinkel. Utskottet vill också påminna om att dessa skeden under gynnsamma omständigheter leder till att behovet av utbildande insatser inom myndigheter och andra aktörer småningom minskar (6.2).

Finland betonar framför allt ställningen och rättigheterna för barn som utsätts för multipel diskriminering. Viktiga frågor för Finland är främjande av flickors sexuella och reproduktiva hälsa och rättigheter samt alla barns rätt till utbildning, även de barn som löper störst risk att diskrimineras. Särskilt viktigt är det att såväl i den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet som i fritidsverksamheten trygga en balanserad uppväxt för barn och unga.

Utskottet menar att lagstiftningsarbetet i fortsättningen måste omfatta en bedömning av konsekvenserna för barn. Det kan förebygga att beslut fattas enbart på ekonomiska grunder, vilket på längre sikt kan få dyra följder på grund av ökade sociala och andra problem, eller på bekostnad av viktiga rättigheter som ingår i de mänskliga rättigheterna.

Fostran och utbildning i mänskliga rättigheter

Kapitlet Tillgodoseendet av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ökar jämlikheten (5.4) behandlar de så kallade ESK-rättigheterna vilket innebär rättigheter som ingår i ett människovärdigt liv, såsom rätt till bostad, grundläggande utbildning, tillräckliga hälsovårdstjänster eller nödvändig försörjning och omsorg. Tillgodoseendet av rättigheterna varierar i hög grad mellan olika länder. Av tradition placerar sig Finland bland toppländerna vid globala jämförelser av tillgodoseendet av ESK-rättigheterna. Vår högklassiga grundläggande utbildning och offentliga hälso- och sjukvård samt omfattningen av olika sociala förmåner är utmärkta exempel på detta. Utskottet anser att i denna ekonomiskt krävande tid måste utfallet av ESK-rättigheterna ägnas särskild uppmärksamhet.

I redogörelsen konstateras att för att de åtgärder som vidtas ska få större genomslagskraft koncentrerar sig Finland på att främja enskilda ESK-rättigheter på internationell nivå, framför

allt allas rätt till grundläggande undervisning av god kvalitet. Detta sker genom att god praxis i vårt eget skolsystem betonas på internationell nivå, till exempel tillgång till undervisning utan diskriminering, arbetssätt som aktiverar eleverna och en satsning på lärarutbildningen. Utskottet lägger stor vikt vid det som konstateras i kapitel 5.1.2 Attitydförändring en nyckelfaktor. Utveckling av innehållet i skolundervisningen och lärarutbildning kan öka de ungas medvetenhet om rättigheter och likabehandling samt deras förmåga att identifiera och bekämpa hatretorik, rasism och diskriminering i sin egen livsmiljö.

I redogörelsen konstateras att dessa rättigheter inte alltid ges erkännande. I den offentliga diskussionen i Finland har det också emellanåt saknats förståelse för dessa rättigheters juridiska karaktär, till exempel i samband med rasistiska skrivelser på nätet.

Fostran och utbildning intar en nyckelroll när det gäller att stärka utvecklingen mot demokrati och ett samhälle som värdesätter det mänskliga. Att agera i en värld där förändringar sker snabbt kräver många slag av kompetens men också ett öppet, demokratiskt och jämlikt samhälle. Tillräckliga kunskaper och färdigheter samt jämlika möjligheter borgar för att varje individ kan agera konstruktivt till förmån för både sig själv och andra. Kulturutskottet anser därför att det är väsentligt att fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter ägnas mer uppmärksamhet på alla nivåer. Utskottet konstaterar att skolornas arbete för att främja de mänskliga rättigheterna särskilt i fråga om värde- och attitydfostran är ett förebyggande arbete och således också i ekonomiskt hänseende till gagn för samhället.

Etablerade demokratier bryr sig om folkväldets framtid. Valdeltagandet i Finland har minskat snabbare än i många andra länder i Europa. Att samhällsaktiviteten och deltagandet minskar är ett växande problem med tanke på den deltagande demokratin. Det är utslagsgivande för framtiden vilken relation medborgarna har till demokratin. De unga intar en nyckelposition, liksom frågan hur de kan fås att delta i politiken,

utöva inflytande och intressera sig för att sköta gemensamma angelägenheter. (Se också KuUU 7/2014 rd — SRR 3/2014 rd — SRR om demokratipolitiken).

I ett alltmer internationellt och pluralistiskt samhälle ökar behovet av att främja toleransen och bekämpa diskriminering. Det blir då allt viktigare med medvetenhet om de mänskliga rättigheterna. Med tanke på utvecklingen i det demokratiska samhället är det av primär betydelse vilka färdigheter barn och ungdomar får för samhällsengagemang och genomförande av de mänskliga rättigheterna genom förskolepedagogik, grundläggande utbildning, gymnasieutbildning och yrkesutbildning. Internationella jämförande undersökningar visar att nivån på de finländska ungdomarnas samhällsinsikter är god. Men intresset för samhällsengagemang, utövande av inflytande och deltagande är ändå litet.

Frågorna kring mänskliga rättigheter och demokratifostran har av hävd betonats i måluppsättningen för utbildningen. I fråga om grundläggande utbildning och gymnasieutbildning styr statsrådets förordning om allmänna mål och timfördelning utbildningsanordnarna i arbetet med att stöda eleverna i att utvecklas till aktiva samhällsmedlemmar och att ge färdigheter för att agera i ett demokratiskt och jämlikt samhälle. Målet har preciserats i fråga om olika utbildningsformer i grunderna för läroplanen.

Att betona människorätsfrågor i skolundervisningen blir ständigt viktigare eftersom synvinklar som motarbetar demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter sprids snabbt genom elektroniska medier. Värdegrunden för lagarna om förskoleundervisning, grundläggande utbildning, yrkesutbildning och gymnasieutbildning är att stödja barnens och ungdomarnas utveckling till humana individer och etiskt ansvars-kännande samhällsmedlemmar. Det lägger en god grund för fostran och utbildning i mänskliga rättigheter i Finland.

Enligt grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen är utbildningens uppgift att främja barnens utveckling till humana individer och etiskt ansvars-kännande samhällsmedlemmar.

I läroplanen för den grundläggande utbildningen definieras som värdegrund mänskliga rättigheter, jämställdhet, demokrati, bevarande av biologisk mångfald och en livskraftig miljö samt acceptans för kulturell mångfald. Viktiga beståndsdelar i grunderna är bland annat undervisning för barn och ungdomar om gränserna för yttrandefriheten, att identifiera hatretorik och ingripa i den samt en etisk webbkommunikation.

På andra stadiet är målet för gymnasieutbildningen att de studerande lär sig tillsammans med andra främja mänskliga rättigheter, demokrati, jämställdhet och en hållbar utveckling. I enlighet med grunderna för yrkesinriktad grundexamen ska den som studerar eller avlägger examen iakttä lagarna om jämställdhet och likabehandling och agera sakligt och i enlighet med kraven i arbetslivet tillsammans med människor med olika kulturell bakgrund i hemlandet och i internationella funktioner.

Utbildningsstyrelsen slutför för närvarande de nya grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Utskottet ser det som viktigt att de kan leda till en djupare kännedom om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna och till att de iakttas. De nya grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen avses träda i kraft i början av höstterminen 2016.

Utskottet anser att den allmänna riktlinjen för att öka kännedomen om de mänskliga rättigheterna så som den behandlas i redogörelsen är viktig, i synnerhet när besluten om grunderna för läroplanerna fattas. Till exempel värdegrunden för den grundläggande utbildningen omfattar förståelse för kulturell mångfald som en rikedom. Grundskolorna är mötesplatser för barn från ett flertal språkliga, kulturella, åskådningsmässiga och religiösa bakgrunder. Där finns utmärkta möjligheter att fostra eleverna till genuin växelverkan, kännedom om och förståelse för den mänskliga mångfalden och mellanmänsklig omsorg. Grunderna sporrar till positiva insatser. Våld, rasism, mobbning och diskriminering bör vara strängt förbjudet.

Utskottet hänvisar också till sitt utlåtande om den demokratipolitiska redogörelsen där upp-

märksamhet ägnades åt att åtgärderna i fråga om yrkesutbildningen endast framställdes i form av allmänna omnämmanden. Utskottet ansåg det viktigt att reformen av grunderna för examina inom yrkesutbildningen görs så att åtgärder för att utveckla demokratifostran inom yrkesutbildningen utvecklas och utökas.

Människorättsutbildningen i Finland

Finland har under de senaste åren genomfört ett flertal projekt och utredningar som har behandlat också fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter. Den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter 2012—2013 innehöll teman som gäller främjande av fostran i grundläggande och mänskliga rättigheter. Människorättscentret utgav i februari 2014 en nationell utredning om fostran och utbildning i mänskliga rättigheter i Finland. Undervisnings- och kulturministeriet har låtit utarbeta en utredning om demokrati- och människorättsfostrans tillstånd i lärarutbildningen.

När det utvecklingspolitiska programmet verkställs verkar Utbildningsstyrelsen, utrikesministeriet, icke-statliga organisationer och skolor i samarbete särskilt i fråga om fostran i globala frågor. Några av de senaste exemplen på detta är projekten Världsmedborgare i Finland och Koulut kehityskumppaneina. De identifierar vilken typ av kompetens en världsmedborgare behöver och vad ett utvecklingspartnerskap för jämlik växelverkan med skolor i utvecklingsländer i bästa fall kan innebära. De bästa insikterna som projekten gav upphov till har använts i beredningen av grunderna för läroplanerna för den grundläggande utbildningen och kommer också att utnyttjas i beredningen av motsvarande grunder för gymnasierna. Dessutom ges många slag av information om resultaten ut. Ett positivt exempel på de icke-statliga organisationernas verksamhet är rörelsen Nej till hatprat, som initierats och upprätthålls av ungdomar. Rörelsen är en del av Europarådets kampanj som har som mål att främja yttrandefriheten och jämlikheten både på och utanför webben. Utskottet instämmer med konstaterandet i redogörelsen

om att en synlig kampanj mot hatretorik behövs bland annat för att de unga bättre ska känna till sina rättigheter och för att barns och ungas beteendemodeller ska utvecklas i en positiv riktning. Verksamheten fokuserar också på mobbning på nätet. Kulturrådet ser mycket positivt på handlingslinjerna 19, 20 och 21 i redogörelsen.

På grundval av Människorättscentrets utredning konstaterades det att fostran och utbildning i mänskliga rättigheter i Finland ges i många former och på många håll. Men fältet präglas av oenhetlighet och brist på systematik. Omvärlden och kulturen kring undervisning och utbildning har på sistone blivit föremål för ökad uppmärksamhet, men undervisning om normerna och mekanismerna för mänskliga rättigheter förekommer fortfarande rätt sparsamt. Människorättsfostran, som i sig är en mänsklig rättighet, kan således inte anses bli genomförd i Finland i enlighet med de internationella åtagandena. De största utmaningarna kan identifieras som brist på människorättsutbildning dels i fråga om lärare och pedagoger, dels tjänstemän och tjänsteinnehavare. Enligt ett sakkunnigyttrande kan situationen ses som oroväckande särskilt på den kommunala sektorn.

Utveckling av lärarutbildningen

Innehållet i medborgarinflytande, demokratifostran och människorättsfostran har under det senaste decenniet behandlats på riksnivå vid universitetens lärarutbildning i två olika sammanhang. I projektet om medborgarinflytande i lärarutbildningen åren 2004–2006 deltog alla universitet som ger lärarutbildning och deras övningsskolor. Projektet fokuserade innehållsmässigt på teman som deltagande, medborgarinflytande och demokratifostran. I projektet om jämlikhet och genusmedvetenhet åren 2008–2010 deltog alla universitet som ger lärarutbildning och deras övningsskolor. Projektet fokuserade innehållsmässigt på frågor som rör förverkligandet av de mänskliga rättigheterna i ett jämställdhetsperspektiv. Inom yrkeslärarutbildning har motsvarande projekt inte förekommit.

Av många skäl har man tvingats konstatera att de finländska skolorna inte beaktar frågorna kring mänskliga rättigheter och demokrati tillräckligt. Det har också noterats att olika myndigheter och andra aktörer har grunda kunskaper om områden som är viktiga med avseende på mänskliga rättigheter och demokrati. Bland annat lärarutbildningen har aktualiserats i sammanhanget.

Undervisnings- och kulturministeriet inledde 2013 en utredning som fokuserade på demokratifostran och människorättsfostran inom lärarutbildningen vid universiteten och de yrkespedagogiska lärarhögskolorna. Utredningen ansågs behövlig för att få en lägesbild och rekommendationer som låg i tiden. Utredningen behövdes också för att inom yrkeslärarutbildningen hade inga projekt med anknytning till människorätts- och demokratifostran genomförts, och även projekten inom universitetens lärarutbildning hade genomförts för flera år sedan. Som innehåll för utredningen valdes demokrati- och människorättsfostran för att lägesbilden och rekommendationerna skulle bli så omfattande som möjligt.

Resultaten av utredningen visar att frågorna kring mänskliga rättigheter och demokrati i huvudsak ingår i undervisningen och arbetskulturen, men de centrala värderingarna och principerna konkretiseras inte tillräckligt. Trots att läroplanerna har omfattat innehåll som gäller mänskliga rättigheter och demokrati finns det en tydlig variation beträffande omsättning av dem i praktiken mellan olika universitet och yrkespedagogiska högskolor. Vid vissa universitet var sakkunskapen så betydligt att man kan tala om ett utvecklings- och forskarlag med fördjupning i människorätts- och demokratifostran. Men så är det inte i alla enheter som ger universitets- eller yrkespedagogisk utbildning. Mest problematiskt är att de som utbildas till lärare får rätt olikartade färdigheter att arbeta med människorätts- och demokratifostran beroende på var de studerar.

I rekommendationerna för utredningen noteras att betydelsen av frågorna kring människorätts- och demokratifostran i lärarutbildningen och lärararbetet bör medvetandegöras.

ras bättre än för närvarande och de bör garanteras tillräckligt med utrymme i undervisning och forskning. Frågorna bör kopplas till undervisningen, forskningen och utvecklingen av efterlevnadskulturen i alla utbildande enheter för att säkerställa att framtida lärare har färdigheter att arbeta med människorätts- och demokrati-fostran. Utredningens rekommendationer betonar vikten av lika villkor i hela landet.

I rekommendationerna för utredningen presenterades möjligheter att utnyttja webbaserade lärmiljöer och användning av lärarutbildarnas riksomfattande nätverk för att dela expertis. Det anses önskvärt att samarbetet mellan människorättsexperter och frivilligorganisationer stärks ytterligare.

Det krävs forskning för att människorätts- och demokratifostran ska utvecklas. I rekommendationerna framhålls att området ska tillföras forskningsfinansiering och att forskningssamarbete ska bedrivas som nationellt och internationellt samarbete. Också den utvecklingsorienterade forskning som bedrivs vid yrkespedagogiska högskolor bör riktas till området.

Utredningen och rekommendationerna lyfter också fram att lärarutbildarna inte har en enhetlig nationell fortbildningsstruktur för hantering och studier av frågor som är centrala för lärarutbildningen. En verksamhetsmodell som nätverket eNorssi för universitetens övningsskolor kan betjäna lärarutbildarna vid universiteten och de yrkespedagogiska högskolorna vid förbättringen av fortbildningsmöjligheterna.

Samerna

Enligt redogörelsen betonar Finland att det är av avgörande betydelse för ursprungsfolkens identitet, kultur och levnadsförhållanden att de som en gemenskap kan åtnjuta mänskliga rättigheter. Regeringen har som mål att ratificera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Finland har i FN frivilligt förbundit sig till detta och även fått ta emot ett flertal rekommendationer om en ratificering från internationella människorättsorgan. Målet är inskrivet i Jyrki Katainens och Alexander Stubbs regeringsprogram. Ursprungsfolkens rätt att del-

ta i beslut som gäller dem själva, inklusive frivilligt samtycke som bygger på förhandsinformation, ska främjas i enlighet med den deklaration om ursprungsfolkens rättigheter som antagits av FN:s generalförsamling (2007).

Utskottet noterar att redogörelsen inte separat tar upp hur samernas rättigheter förverkligas i Finland. Det är allmänt taget problematiskt, konstaterar utskottet, men menar att frågan i sin helhet hör till justitieministeriets och grundlagsutskottets ansvarsområde. Men utskottet vill ändå för sin egen sektors vidkommande betona att det är viktigt med avseende på bevarandet och tryggheten av den kulturella identiteten att statsmakten ställer de olika grupperna inom ursprungsfolket i samma ställning i frågor som berör dem. Utskottet erfar att det bland samebefolkningen finns grupper som inte har fått samma möjligheter som andra grupper att försvara sitt språk och sin kultur i frågor som berör samerna på grund av att representanter för dessa grupper som så kallade samer utan status inte har godkänts som samer av sametinget och därför inte kan delta i sametingsval. Utskottet ser det som nödvändigt med tanke på språket, kulturen och dessa människors identitet att staten framöver bemöter alla samegrupper lika.

Utskottet noterar med tillfredsställelse att statsrådet den 3 juli 2014 godkände ett principbeslut om ett åtgärdsprogram för att stimulera de samiska språken. Målet är att skapa en bestående verksamhetsmodell för att stimulera det samiska språket i samarbete med undervisnings- och kulturministeriet.

Med anknytning till utskottets ansvarsområde hänvisar utskottet till sitt utlåtande om föregående redogörelse (KuUU 20/2009 rd — SRR 7/2009 rd) som tog upp undervisning på samiska. Det är fortfarande svårt att ordna undervisning på samiska för att en växande andel samer är bosatta utanför samernas hembygdsområde, där möjligheterna att upprätthålla kunskaperna i samiska är sämre. De får till stor del ingen språkundervisning alls.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter gav den 28 november 2014 Finland rekommendationer att effektivisera

verkställandet av konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen). Kommittén uppmanar Finland att säkerställa att programmet för stimulans av de samiska språken verkställs effektivt genom att tillförsäkra verkställandet tillräckliga resurser och öka antalet lärare. Kommittén rekommenderar också att Finland säkerställer att undervisningen finns att tillgå på de samiska språken inom samernas hembygdsområde och utanför, för att den samiska kulturen ska kunna bevaras, skyddas och främjas. Sametinget föreslår att utskottet fäster uppmärksamhet vid verkställandet av dessa rekommendationer.

Teckenspråk

Kulturutskottet vill betona att det i vårt land används två nationella teckenspråk, det finska och det finlandssvenska. Utskottet betonar medborgarnas rätt till sitt eget språk och den fullskaliga tillväxt och utveckling som detta möjliggör. Det har framställts på sakkunnigt håll att rätten att ha teckenspråk som eget språk och rätten att använda det bör tryggas för var och en som har behov av att använda teckenspråk i språkutvecklingens tidiga skede eller vid senare ålder på grund av dövhet, hörselskada, dövblindhet eller annan orsak.

En proposition med förslag till teckenspråkslag är under behandling i riksdagen (RP 294/2014 rd). Kulturutskottet vill understryka betydelsen av lagförslaget med avseende på verkställandet av de språkliga rättigheterna för dem som använder teckenspråk som modersmål. Det finlandssvenska teckenspråket är särskilt hotat och rätten till eget språk är i framtiden allvarligt hotad för de medborgare som använder det som modersmål.

Avslutningsvis

Enligt handlingslinje 17 i redogörelsen anser statsrådet att man under nästa regeringsperiod bör utarbeta Finlands andra nationella handlingsprogram för grundläggande och mänskliga rättigheter. Prioriteringarna i handlingsplanen bör fastställas i regeringsprogrammet och till-

räckliga resurser avsättas för genomförandet av planen. Kulturutskottet instämmer med statsrådet och anser det viktigt att i sammanhanget beakta också utvecklingen av fostran och utbildning i mänskliga rättigheter i skolorna och de ekonomiska och andra resurser som det kräver.

Utskottet understöder handlingslinje 33 enligt vilken fostran och utbildning i grundläggande och mänskliga rättigheter stärks på alla nivåer. Följande nationella handlingsplan för grundläggande och mänskliga rättigheter bör inkludera ett avsnitt om fostran och utbildning där man ställer konkreta mål för hur statsrådet i fortsättningen ska stärka kunskandet om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna i Finland.

Med de nationella strukturerna för grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter avses den helhet som bildas av de olika aktörerna. I redogörelsen konstateras att detta område har utvecklats kraftigt i Finland under de senaste åren, men den helhet som uppstått har inte granskats systematiskt. Därför är utredningen om de olika aktörernas roller, arbetsfördelning och samarbete viktig.

Utskottet anser att i samband med människorättsredogörelsen bör också riktlinjer för uppföljningen och av hur de grundläggande och mänskliga rättigheterna respekteras och för utvecklingsarbetet i fråga om rättigheterna. Den nuvarande tillsynen över de mänskliga rättigheterna och de grundläggande rättigheterna är splittrad och svåröverskådlig även för medborgarna. Det försvårar tillgången till rättigheter (access to justice). Därför vill utskottet uttala sitt helhjärtade stöd för den sista utvecklingslinjen, som gäller att inleda en utredning om de olika aktörernas roller, arbetsfördelning och samarbete.

Ställningstagande

Kulturutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan och

att riksdagen godkänner följande ställningstagande med anledning av redogörelsen:

Riksdagen förutsätter att regeringen ser till att daghemmen och skolorna mer än

för närvarande också i praktiken satsar på en attitydfostran som stärker de mänskliga rättigheterna genom fostran i mänskliga rättigheter och värdefrågor.

Helsingfors den 23 januari 2015

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Raija Vahasalo /saml
medl. Ritva Elomaa /saf
Eeva-Johanna Eloranta /sd
Jukka Gustafsson /sd (delvis)
Leena Harkimo /saml (delvis)
Pauli Kiuru /saml
Kimmo Kivelä /saf

Sanna Lauslahti /saml
Silvia Modig /vänst
Mikaela Nylander /sv
Tuula Peltonen /sd
Tuomo Puumala /cent
Simo Rundgren /cent
Pauliina Viitamies /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Kaj Laine.